

KRANEMANN

TEISINGUMO TEISMO (pirmoji kolegija) SPRENDIMAS  
2005 m. kovo 17 d.\*

Byloje C-109/04

dėl *Bundesverwaltungsgericht* (Vokietija) 2003 m. gruodžio 17 d. Sprendimu, kurį Teisingumo Teismas gavo 2004 m. kovo 2 d., pagal EB 234 straipsnį pateikto prašymo priimti prejudicinį sprendimą byloje

**Karl Robert Kranemann**

prieš

**Šiaurės Reino-Vestfalijos žemę**

TEISINGUMO TEISMAS (pirmoji kolegija),

kurį sudaro kolegijos pirmininkas P. Jann, teisėjai K. Lenaerts (pranešėjas), N. Colneric, K. Schiemann ir E. Levits,

\* Proceso kalba: vokiečių.

generalinis advokatas L. A. Geelhoed,  
kancleris R. Grass,

atsižvelgęs į rašytinę proceso dalį,

išnagrinėjęs rašytines pastabas, pateiktas:

— paties atstovaujančio K. R. Kranemann,

— Šiaurės Reino-Vestfalijos žemės, atstovaujamos M. Statthalter,

— Europos Bendrijų Komisijos, atstovaujamos G. Rozet ir H. Kreppel,

susipažinęs su 2005 m. sausio 27 d. posėdyje pateikta generalinio advokato išvada,

priima šį

### **Sprendimą**

<sup>1</sup> Prašymas priimti prejudicinį sprendimą susijęs EB sutarties 48 straipsnio (po pakeitimo – EB 39 straipsnis) išaiškinimu. Jis buvo pateiktas byloje dėl teisės

praktikanto K. R. Kranemann, kuris dalį praktikos atliko Jungtinėje Karalystėje, pareikšto ieškinio dėl Šiaurės Reino-Vestfalijos žemės atsisakymo atlyginti už Vokietijos teritorijoje vykusios kelionės į praktikos vietą išlaidas.

### Nacionalinės teisės aktai

- 2 Šioje byloje taikytinos 1988 m. balandžio 29 d. Šiaurės Reino-Vestfalijos žemės nutarimo dėl išmokų už darbą ne gyvenamojoje vietoje skyrimo (*Verordnung über die Gewährung von Trennungentschädigung*, toliau – TEVO) (GVBl. NW 1994, p. 444) redakcijos 7 straipsnio 4 dalies ketvirtame ir penktame punktuose nustatyta, kad laikiniems valstybės tarnautojams, atliekantiems praktiką pasirinktoje vietoje užsienyje, dienpinigiai ir būsto nuomos pašalpa skaičiuojami tik atsižvelgiant į kelionei nacionalinėje teritorijoje taikomą koeficientą. Nuvykimo ir grįžimo iš tokios praktikos vietos kelionės išlaidos atlyginamos tik už kelionės įprastu transportu bei pigiausia klase dalį iki Vokietijos sienos ir atgal.
- 3 Pagal TEVO 5 dalies 4 dalies nuostatas, skaitomas kartu su 7 straipsnio 7 dalimi, analogiška tvarka taikoma kelionės namo išlaidoms praktikos metu.

## Pagrindinė byla ir prejudicinis klausimas

4 Prieš antrąjį valstybinį teisės egzaminą K. R. Kranemann, laikinasis valstybės tarnautojas, nuo 1995 m. rugpjūčio 1 d. iki lapkričio 30 d. atliko privalomąją teisės praktiką advokatų kontorėje Londone (Jungtinė Karalystė).

5 Šiuo laikotarpiu K. R. Kranemann, be praktikanto atlyginimo, iš Šiaurės Reino-Vestfalijos žemės gavo ir 1 686,68 DEM išmoką už darbą ne gyvenamojoje vietoje. Prašymas atlyginti kelionės išlaidas į namus Aachene (Vokietija) ir grįžimo į praktikos vietą bei vykimo namo savaitgaliui ir atgal buvo patenkintas tik iš dalies, išmokant jam 83,25 DEM, t. y. sumą, prilygstančią komandiruotės dienpinigiams už keletą dienų trukusią kelionę ir būsto nuomos pašalpai. Tačiau dėl to, kad TEVO numato kelionės išlaidų atlyginimą suma, reikalinga nuvykti iki Vokietijos sienos ir atgal, ir kadangi Aachenas yra pasienio miestas, K. R. Kranemann nebuvo atlygintos kitos jo kelionės išlaidos, kurios sudarė 539,60 DEM.

6 K. R. Kranemann ieškiny, kuriuo ginčijamas atsisakymas atlyginti išlaidas, buvo atmestas pirmojoje ir apeliacinėje instancijoje, todėl jis *Bundesverwaltungsgericht* pateikė kasacinį skundą.

7 *Bundesverwaltungsgericht* sprendime dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą pabrėžia, kad Teisingumo Teismo praktikoje kol kas nėra išaiškinta, ar laikinieji valstybės tarnautojai, atliekantys parengiamąją teisinę praktiką (*Rechtsreferendare* arba teisės praktikantai), yra darbuotojai Sutarties 48 straipsnio prasme?

- 8 Be to, šis teismas klausia, ar pats atsisakymas atlyginti kelionės, vykusios už nacionalinės teritorijos ribų, išlaidas vertintinas kaip tiesioginis laisvo darbuotojų judėjimo apribojimas, ir ar šiuo atveju Sutarties 48 straipsnis taip pat nustato pareigą atlyginti kelionės išlaidas į ir iš praktikos užsienyje vietos bei kelionės namo praktikos metu išlaidas.
- 9 Galiausiai prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas klausia, ar galimas laisvo asmenų judėjimo apribojimas yra pateisinamas biudžetiniais sumetimais, ir ar remiantis šiais sumetimais iš esmės galima atsisakyti atlyginti praktikantams už darbą ne gyvenamojoje vietoje bei padengti kelionės išlaidas.
- 10 Tokiomis aplinkybėmis *Bundesverwaltungsgericht* nusprendė sustabdyti bylos nagrinėjimą ir pateikti Teisingumo Teismui šį prejudicinį klausimą:

„Ar nacionalinės teisės nuostata, kuri teisės praktikantui, dalį savo privalomosios praktikos atliekančiam pasirinktoje vietoje kitoje valstybėje narėje, suteikia teisę į jo kelionės išlaidų atlyginimą tik už kelionę nacionalinėje teritorijoje, yra suderinama su (Sutarties 48) straipsniu?“

### **Dėl prejudicinio klausimo**

- 11 Pirmiausia reikia nustatyti, ar teisės praktikanto, kuris dalį savo parengiamosios teisės praktikos atliko kitoje nei jo pilietybės valstybėje narėje, situacijai taikomas Sutarties 48 straipsnis.

*Dėl EB sutarties 48 straipsnio taikymo apimties*

- 12 Pagal nusistovėjusią teismo praktiką sąvoka „darbuotojas“ pagal Sutarties 48 straipsnį yra Bendrijos teisės sąvoka ir ji neturi būti aiškinama siaurai. „Darbuotoju“ turi būti laikomas bet kuris asmuo, kuris užsiima realia ir efektyvia veikla, išskyrus nereikšmingą ir pagalbinę veiklą. Pagal šią Teisingumo Teismo praktiką darbo santykių esminis požymis yra tas, kad asmuo tam tikrą laiką kito asmens naudai ir jo vadovaujamas vykdo veiklą, už kurią gauna atlyginimą (ypač žr. 1986 m. liepos 3 d. Sprendimo *Lawrie-Blum*, 66/85, Rink. p. 2121, 16 ir 17 punktus; 1992 m. vasario 26 d. Sprendimo *Bernini*, C-3/90, Rink. p. I-1071, 14 punktą ir 2004 m. rugsėjo 7 d. Sprendimo *Trojani*, C-456/02, Rink. p. I-7573, 15 punktą).
- 13 Dėl parengiamąją praktiką atliekančių asmenų Teisingumo Teismas nusprendė, kad tai, jog praktika gali būti pripažįstama praktiniu parengimu faktiškai vykdyti profesinę veiklą, nėra kliūtis taikyti Sutarties 48 straipsnio, jei praktika atliekama realios ir efektyvios pagal darbo sutartį dirbančio asmens veiklos sąlygomis (minėto sprendimo *Lawrie Blum* 19 punktas ir sprendimo *Bernini* 15 punktas).
- 14 2000 m. gruodžio 7 d. Sprendime *Schnorbus* (C-79/99, Rink. p. I-10997, 28 punktas) Teisingumo Teismas konstatavo, jog Vokietijoje numatyta parengiamoji teisės praktika yra mokymasis, kuris yra būtina sąlyga siekiant įsidarbinti teismų sistemoje arba užimti aukštesnes pareigas valstybės tarnybose.
- 15 Dėl teisės praktikantų vykdomos veiklos iš prašymo priimti prejudicinį sprendimą matyti, kad atliekančių praktiką praktikantų prašoma panaudoti per studijas įgytas

žinias, todėl vadovaujami praktikos vadovo jie prisideda prie jo vykdomos veiklos ir mokymosi metu gauna dienpinigiais mokamą atlyginimą.

- 16 Priešingai nei teigia Šiaurės Reino-Vestfalijos žemė, tokiems darbo santykiams Sutarties 48 straipsnio negalima netaikyti vien dėl to, kad praktikantams mokama pašalpa yra tik parama jų būties poreikiams patenkinti ir kad praktikantams, atliekantiems praktiką ne valstybės tarnybos sektoriuje, valstybės mokama pašalpa negali būti laikoma atlyginimu už jų vykdomą veiklą.
- 17 Iš nusistovėjusios Teisingumo Teismo praktikos matyti, kad nei nedidelis darbo užmokestis, nei jo šaltinis negali daryti įtakos darbuotojo statusui pagal Bendrijos teisę (žr. 1982 m. kovo 23 d. Sprendimo *Levin*, 53/81, Rink. p. 1035, 16 punktą; 1989 m. gegužės 31 d. Sprendimo *Bettray*, 344/87, Rink. p. 1621, 16 punktą ir minėto sprendimo *Trojani* 16 punktą).
- 18 Todėl teisės praktikantai, vykdanys realią ir efektyvią veiklą, turi būti pripažinti darbuotojais Sutarties 48 straipsnio prasme.
- 19 Taikyti Sutarties 48 straipsnio nekliudo jo 4 dalyje numatyta „darbo valstybės tarnyboje“ išimtis. Kadangi šiuo atveju praktikantas dalį savo praktikos atliko ne

viešajame sektoriuje, primintina, kad sąvoka „darbas valstybės tarnyboje“, neatsižvelgiant į tai, kokios užduotys skiriamos atlikti darbuotojui, neapima darbo fizinio asmens ar privatinės teisės reglamentuojamo juridinio asmens naudai (2001 m. gegužės 31 d. Sprendimo *Komisija prieš Italiją*, C-283/99, Rink. p. I-4363, 25 punktas).

20 Teisės praktikanto, kuris išvyko iš savo kilmės valstybės siekdamas atlikti dalį praktikos kitoje valstybėje narėje, situacija taip pat pateks į Sutarties taikymo sritį, nes ji nėra tik valstybės narės vidaus situacija.

21 Atsižvelgiant į tai, kas anksčiau išdėstyta, pripažintina, kad valstybės narės teisės praktikantas, kuris dalį praktikos atliko kitoje valstybėje narėje vykdydamas realią ir efektyvią atlygintą veiklą, yra darbuotojas Sutarties 48 straipsnio prasme.

22 Toliau reikia išnagrinėti, ar pagrindinėje byloje taikomos nuostatos dėl kelionės išlaidų atlyginimo yra Sutarties 48 straipsniu garantuojamo laisvo darbuotojų judėjimo apribojimas.

### *Dėl laisvo darbuotojų judėjimo apribojimo*

23 Pažymėtina, kad atlyginant teisės praktikantui išlaidas, atsiradusias atliekant dalį praktikos už Vokietijos teritorijos ribų pagal kelionei nacionalinėje teritorijoje



taikomą koeficientą, TEVO 7 straipsnis tokiam praktikantui nenumato kelionės už Vokietijos teritorijos ribų išlaidų atlyginimo.

- 24 Iš to išplaukia, kad nors praktikantai, atliekantys praktiką Vokietijoje esančioje darbo vietoje, turi teisę į visų kelionės išlaidų atlyginimą, neatsižvelgiant į atstumą tarp gyvenamosios ir praktikos vietų, praktikantai, kurie pasirenka dalį praktikos atlikti kitoje valstybėje narėje, privalo patys padengti dalį už Vokietijos teritorijos ribų vykusių kelionės išlaidų.
- 25 Šiuo klausimu pažymėtina, kad Teisingumo Teismas yra ne kartą nusprendęs, jog Sutarties nuostatomis laisvo asmenų judėjimo srityje siekiama palengvinti Bendrijos piliečiams visoje Bendrijoje vykdyti bet kokią profesinę veiklą bei uždrausti priemones, kurios galėtų sudaryti nepalankesnes sąlygas šiems piliečiams, siekiantiems vykdyti ekonominę veiklą kitoje valstybėje narėje (1988 m. liepos 7 d. Sprendimo *Wolf ir kt.* 154/87 ir 155/87, Rink. p. 3897, 13 punktas; 1995 m. gruodžio 15 d. Sprendimo *Bosman*, C-415/93, Rink. p. I-4921, 94 punktas; 1999 m. sausio 26 d. Sprendimo *Terhoeve*, C-18/95, Rink. p. I-345, 37 punktas ir 2000 m. sausio 27 d. Sprendimo *Graf*, C-190/98, Rink. p. I-493, 21 punktas).
- 26 Nacionalinės nuostatos, draudžiančios arba sulaikančios valstybės narės piliečius nuo išvykimo iš savo kilmės valstybės siekiant pasinaudoti teise laisvai judėti, sudaro kliūtis šiai laisvei, net jei yra taikomos neatsižvelgiant į atitinkamo darbuotojo pilietybę (minėtų sprendimų *Bosman* 96 punktas; *Terhoeve* 39 punktas ir *Graf* 23 punktas; 2003 m. rugsėjo 30 d. Sprendimo *Köbler*, C-224/01, Rink. I-10239, 74 punktas; 2003 m. spalio 2 d. Sprendimo *Van Lent*, C-232/01, Rink. p. I-11525, 16 punktas).

- 27 Iš to išplaukia, kad jeigu valstybė narė numato įsidarbinimo tam tikruose darbuose sistemą, grindžiamą parengiamąja praktika, kurios metu praktikantai vykdo realią ir efektyvią darbinę veiklą, ir leidžia praktikantui šią praktiką atlikti kitoje valstybėje narėje, ji turi užtikrinti, kad šios praktikos organizavimo tvarka neribotų Sutartimi garantuojamų pagrindinių laisvių.
- 28 Todėl jeigu nacionalinės teisės aktai, šiuo atveju – TEVO, nustato reikalavimą, kad praktikantai, atliekantys praktiką kitoje valstybėje narėje, padengtų kelionės, vykusios už nacionalinės teritorijos ribų, išlaidas, įskaitant ir išlaidas, susijusias su kelionės namo praktikos metu, praktikantui, atliekančiam praktiką kitoje valstybėje narėje, sudaromos nepalankesnės sąlygos nei tuo atveju, jeigu jis praktiką būtų atlikęs savo kilmės valstybėje, nes tuo atveju jam būtų atlygintos kelionės išlaidos.
- 29 Taip pat tokie teisės aktai sudaro finansinę kliūtį, kuri teisės praktikantus, ypač tuos, kurių finansinės lėšos yra ribotos, gali sulaukyti nuo praktikos atlikimo kitoje valstybėje narėje, neatsižvelgiant į tai, ar, kaip nurodo Šiaurės Reino-Vestfalijos žemė, sprendimas atlikti tokią praktiką priimamas remiantis praktikanto specializacija arba asmeniniais motyvais, pavyzdžiui, ketinant įgyti kitos teisinės kultūros patirties.
- 30 Todėl TEVO 7 straipsnyje įtvirtinta priemonė gali riboti laisvą darbuotojų judėjimą, o tai iš esmės draudžiama pagal Sutarties 48 straipsnį.
- 31 Vis dėlto prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas klausia, ar šis apribojimas gali būti pateisinamas biudžetiniais sumetimais.

- 32 K. R. Kranemann manymu, atsisakymas atlyginti kelionės išlaidas tik praktikantams, kurie savo praktiką atliko užsienyje, negali būti pateisintas biudžetiniais sumetimais, jei akivaizdu, kad šios išlaidos nėra būtina didesnės už išlaidas, kurios būtų atlygintos praktikantams, savo praktikos atlikimo vietą pasirinkusiems Vokietijoje. Biudžetiniai sumetimai daugiausia galėjo pateisinti maksimalios atlygintinų išlaidų ribos nustatymą.
- 33 Šiuo klausimu primintina, kad priemonė, ribojanti laisvą darbuotojų judėjimą leistina, tik jeigu ja siekiama sutartį atitinkančio teisėto tikslo ir ji pateisinama bendruoju interesu, kurį privaloma užtikrinti. Tačiau net tokiu atveju šios priemonės taikymas turi būti tinkamas užtikrinti siekiamo tikslo įgyvendinimą ir neviršyti to, kas būtina jį pasiekti (ypač žr. 1993 m. kovo 31 d. Sprendimo *Kraus*, Rink. p. I-1663, 32 punktą ir minėto sprendimo *Bosman* 104 punktą bei sprendimo *Köbler* 77 punktą).
- 34 Iš nusistovėjusios Teisingumo Teismo praktikos išplaukia, kad vien ekonominiai motyvai negali būti laikomi bendruoju interesu, kurį privaloma užtikrinti, pateisinančiu Sutartimi užtikrinamos pagrindinės laisvės apribojimą (1988 m. balandžio 26 d. Sprendimo *Bond van Adverteerders ir kt.*, 352/85, Rink. p. 2085, 34 punktas; 1991 m. liepos 25 d. Sprendimo *Collectieve Antennevoorziening Gouda*, C-288/89, Rink. p. I-4007, 11 punktas; 1997 m. birželio 5 d. Sprendimo *SETTG*, C-398/95, Rink. p. I-3091, 23 punktas; 2000 m. birželio 6 d. Sprendimo *Verkooijen*, C-35/98, Rink. p. I-4071, 48 punktas ir 2003 m. sausio 16 d. Sprendimo *Komisija prieš Italiją*, C-388/01, Rink. p. I-721, 22 punktas).
- 35 Bet kuriuo atveju, kaip nurodė K. R. Kranemann ir Europos Bendrijų Komisija, negalima paneigti, kad tam tikrais atvejais Vokietijoje vykusios kelionės išlaidos būtų didesnės nei kelionės į kitą valstybę narę kelionės išlaidos.

- 36 Todėl į pateiktą prejudicinį klausimą reikia atsakyti taip, kad Sutarties 48 straipsnis draudžia nacionalinę priemonę, kuri asmeniui, kuris, atlikdamas pasirengimo tam tikriems darbams praktiką, vykdė apmokamą realią ir efektyvią veiklą kitoje nei jo kilmės valstybėje narėje, suteikia teisę į kelionės išlaidų atlyginimą tik sumos, susijusios su nacionalinėje teritorijoje vykusios kelionės dalimi, atžvilgiu ir kuri numato, kad, jeigu tokia veikla būtų vykdoma nacionalinėje teritorijoje, būtų atlygintos visos kelionės išlaidos.

### **Dėl bylinėjimosi išlaidų**

- 37 Kadangi šis procesas pagrindinės bylos šalims yra vienas etapų nacionalinio teismo nagrinėjamoje byloje, išlaidų klausimą turi spręsti šis teismas. Išlaidos, susijusios su pastabų pateikimu Teisingumo Teismui, išskyrus tas, kurias patyrė minėtos šalys, nėra atlygintinos.

Remdamasis šiais motyvais, Teisingumo Teismas (pirmoji kolegija) nusprendžia

**EB sutarties 48 straipsnis (po pakeitimo – EB 39 straipsnis) draudžia nacionalinę priemonę, kuri asmenims, kuris, atlikdamas pasirengimo tam tikriems darbams praktiką, vykdė apmokamą realią ir efektyvią veiklą kitoje nei jo kilmės valstybėje narėje, suteikia teisę į kelionės išlaidų atlyginimą tik sumos, susijusios su nacionalinėje teritorijoje vykusios kelionės dalimi, atžvilgiu ir kuri numato, kad, jeigu tokia veikla būtų vykdoma nacionalinėje teritorijoje, būtų atlygintos visos kelionės išlaidos.**

Parašai.